

GÖRME YETERSİZLİĞİ

Görme Yetersizliği Nedir?

Eđitsel açıdan görmeyen birey

Eđitimde görme duyusu dışındaki duyuları harekete geçiren dokunsal ve işitsel materyallere ihtiyaç duyan kişidir.

Eđitsel açıdan az gören birey

Görme duyusunu öğrenme amacıyla kullanabilen kişidir.

Eđitsel açıdan görmeyen bireyin tanımı incelendiğinde; bu tanım ilk olarak okumayı akla getirmektedir. Eđitsel açıdan görmeyen bireyler, görme duyusunu öğrenme amacıyla verimli olarak kullanamaz ve okuma için kabartma alfabe (Braille alfabesi) ya da konuşan kitaplara ihtiyaç duyarlar.

Eđitsel açıdan az gören bireyler ise görme potansiyellerini en üst düzeyde kullanabilmek için gözlük, büyüteç gibi araç-gereçlere, büyük puntolu yazılar, aydınlatma, zıtlık gibi materyal ve görme duyusu dışındaki duyuları ile öğrenmeyi destekleyen dokunsal ve işitsel çevresel düzenlemelerine ihtiyaç duyarlar.

Gelişimsel Yetersizlik Türlerinin Tanım ve Özellikleri

Görme yetersizliğinin olası belirtilerini fark etmek, öğretmenlerin erken dönemde çocukları tanılama ve müdahale için gerekli kurum ve kuruluşlara yönlendirmelerinde oldukça önemlidir. Aşağıdaki tabloda görme yetersizliğinin olası belirtileri yer almaktadır:

Davranışlar	Şikâyetler	Görünüm
Sürekli gözünü ovuşturma	Gözlerin kaşınması, yanması, içine bir şey kaçmış hissi	Gözlerde şaşılık veya kayma
Bir gözünü sürekli kısma ya da kapatma	İyi görememe	Göz kapaklarında şişme, kızarıklık, çapakanma
Tahtayı ya da ilerideki bir nesneyi, olayı görebilmek için başını öne doğru uzatma	Okuma veya diğer yakın görme çalışmalarının ardından baş dönmesi, baş ağrısı ve mide bulantısı olması	Gözlerin sulanması
Başını sürekli tarama yapacak şekilde soldan sağa ya da yukarı aşağı sallama	Bulanık veya çift görme	Göz kapaklarında tekrarlayan enfeksiyonlar
Okuma ve/veya yakın görme çalışmalarında güçlük		Flaşla çekilmiş fotoğraflarda kırmızı göz yerine beyaz yansımaya olması
Nesneleri gözüne yaklaştırma		Göz küresinin sürekli titremesi
Gözlerini normalden daha fazla kırıştırmaya		
Uzaktaki nesnelere görmede güçlük		
Gözlerini kısarak bakma		
Etkinlik sırasında ilgisizlik ya da bazen uyuma		

Erken çocukluk döneminden itibaren pek çok kavram ve beceri, sistemli bir öğretim sunulmadan yetişkinlerin gözlemlenerek taklit edilmesi yoluyla kazanılmaktadır. Bu nedenle görme duyusu çocukların çeşitli kavramları, olayları gözlemlemesi ve günlük yaşamlarını bağımsız olarak sürdürebilmesine olanak sağlayan pek çok beceriyi öğrenmesinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Örneğin; selamlaşma gibi iletişim becerileri; sözcükleri uygun bir şekilde bir araya getirerek cümle kurma gibi dil becerileri; yürüyüş, koşma gibi motor beceriler; çatal-kaşık kullanma, giyinme, soyunma gibi temel günlük yaşam becerileri; yardımlaşma, işbirliği içerisinde çalışma, yönergeleri takip etme, kendini ifade gibi sosyal-duygusal beceriler gözlem ve taklit yolu ile gelişmektedir.

Görmenin öğrenme üzerindeki önemli etkisi nedeniyle, görme duyusundaki yetersizlikler bireyin tüm gelişim alanlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Çocuđun yetersizlikten ne düzeyde etkilenebileceği ise yetersizliğin türü, oluş zamanı, yetersizliğin tanılanmasından itibaren ona sunulan yaşantıların niteliği ile bağlantılıdır. Bu nedenle olumsuz etkileri azaltmada çocuğa sunulacak nitelikli eğitim için öğretmenlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Görme yetersizliğinin gelişim alanları üzerindeki etkileri ve yapılması gereken öneriler ilerleyen sayfalardaki tablolarda özetlenmiştir.

Görme Yetersizliğinin Gelişim Üzerindeki Etkileri

Motor Gelişim

Motor gelişimin en önemli uyananı **“görme”**dir. Görme hareketi başlatır. Görmeyen bir çocuk yattığı ya da oturduğu yerde kendiliğinden hareket etme konusunda girişim başlatmaz. Kalkmaya çalışmaz, sağdan sola dönmez, otururken uzanmaz, ulaşmaya çalışmaz ya da emeklemez. Bu eylemler görmeye dayalı kendi vücut algısı ve bunu değiştirme isteğiyle ilgilidir.

Tutma, bırakma, yemek yeme, giyinme gibi pek çok psikomotor hareketi gerektiren beceri, modelin izlenmesi ve taklit edilmesi yoluyla öğrenilmektedir. Dolayısıyla görme yetersizliği olan çocukların çevresindeki kişilere, nesnelere, hareketlere ve durumlara bakmak için başını çevirme, emekleyerek, yürüyerek erişme, işaret etme, ses çıkarma gibi istekleri de yaşitlarına göre az olacaktır.

Yeterince hareket edememelerinden dolayı bu çocukların kasları güçlenememekte, kaslardaki zayıflık ise hareketlerde kontrolsüzlüğe, duruş ve yürüme gibi denge ile ilgili motor becerilerde sorunlara neden olmaktadır.

Görme yetersizliği olan çocuklara taklit becerilerini kazandırmak için işitsel ve dokunsal uyanların kullanıldığı ve giderek azalan ipucu sistematiğiyle yürütülen etkinlikler düzenlenmelidir. Örneğin, vurularak ses çıkaran bir oyuncağa vururken sizin elinizin üzerine elini koydurarak öncelikle eylemi yaptığınızı anlaması sağlanmalıdır. Daha sonra siz ses çıkardığınızda bu sesi nasıl çıkardığınızı bildiği için tam fiziksel yardım verdiğinizde karşı koymayacak ve ne yapmaya çalıştığınızı anlayacaktır. Giderek çocuğa sunulan ipucu düzeyi azaltılabilir.

Gelişimsel Yetersizlik Türlerinin Tanım ve Özellikleri

Sesle ya da bedenin bir parçasına dokunarak işitsel ve dokunsal içerikli model olmadan önce mutlaka ona dokunulacağı açıklanmalı ve izin alınmalıdır. Ayrıca yaptırılacak eylem açıklanmalıdır. Önceleri anlamasa bile zamanla eylemlere ilişkin dil oluşturması sağlanacaktır.

Erken çocukluk döneminde bu çocuklara çarpmadan ipucu sağlayarak hareketlerini düzenlemeye yardımcı olan ve bir çarpma durumunda tampon görme işlevi görebilen hula hop çemberi gibi basit araçlar bağımsız hareketi öğretmek için kullanılabilir.

Okul öncesi dönemde duvar takibi ve önkol koruma hareketinin öğretilmeye başlanması gerekir. Duvar takibi onun yaşantısını kolaylaştırmak için okul ortamında yapılacak uyarlamaları izlemesini de kolaylaştıracaktır.

Bağımsız hareket edebilmeyi sağlamak üzere baston kullanımı öğretimi okula başlamadan önce tamamlanmalıdır. Aksi halde birine bağımlı hareket edebilme bağımsızlığın gelişimini önleyebilir.

Görme engellilerin bağımsız hareketinde en yaygın olarak başvuru- lan yöntemler; gören bir rehber yardımıyla yürüme, baston kullanma, rehber köpeklerden yararlanma ve uydu navigasyon sistemlerinin de eklendiği elektronik cihazların kullanılmasıdır. Erişilebilirlik sorunu halledilebildiğinde elektronik sistemler kullanılabilir.

Bağımsız hareket stratejileri de ayrıca öğretilmelidir. Strateji öğretimi bilişsel beceri ile de ilişkilendirilebilir, ancak ilk strateji hareketle ilgili olacaktır. Örneğin, giderken kaç adım gidip döndüğünü tersten hatırlamak gerektiği gibi.

Bilişsel Gelişim

➤ Görme yetersizliği olan çocuklar gözleyerek öğrenemedikleri için birçok kavramı öğrenmelerinde onlara gerçek yaşantılar (örn., ağaç kavramı için gerçek bir ağaca dokunması, koklaması, gövdesi ve yapraklarının dokularını fark etmesi vb.) sunmak gerekmektedir.

➤ Bilişsel gelişim duyuların (tatma, dokunma, görme, koklama vb.) kullanılmasını gerektirir, çünkü zihinde oluşan her şey ilk olarak duyular aracılığıyla algılanır.

➤ Eşleme, ayırt etme ve gruplama; tat, koku, doku ve ses ile ilişkili araçlar oluşturularak çalışılmalıdır.

➤ Öncelikle sistematik dokunma öğretilerek dokundukları nesnelere imgelerini oluşturarak belleklerinde saklayabilmelerine yardımcı olmak gerekir.

➤ Göreceli kavramları öğrenebilmesi için tek el ile dokunup iki elden gelen iki ayrı bilgiyi karşılaştırabilmeyi öğretmek gerekir.

➤ Bir elini temel alıp diğerine göre konum değerlendirerek büyüklük veya uzunluk kavramı öğretilir.

Dil Gelişimi

Görme yetersizliği olan çocuklar çevresindeki nesnelere göre-medikleri veya çok sınırlı gördükleri için onlarla ilgilenmez ve onları istediğini işaretler ya da sesler çıkartarak anlatamazlar.

Yaşamın ilk üç yılı konuşmanın kazanıldığı ve sözcük dağarcığının geliştiği dönemdir. Bu noktada bu çocukların mümkün olduğunca çok nesneyi tanınması ve manipüle etmesi için fırsatlar ve gerçek yaşantılar oluşturulmalı, oluşturulan bu fırsatlarda dokunulan, işitilen vb. nesnelere hakkında çocuğa açık ve net bilgiler sunulmalı, çocuğun çevresindeki insanları dokunarak gözlemesi ve bu yolla çeşitli hareketlerin hangi vücut bölümlerine ait olduğunu anlaması sağlanmalıdır.

Kavram öğretimi dil gelişimi açısından da önemli olduğundan ihmal edilmemelidir.

Sosyal-Duygusal Gelişim

Görme duyusu, diğer insanların davranışlarını algılama ve anlamada anahtar role sahiptir. Erken çocukluk döneminde sıklıkla seslenerek ve dokunarak iletişim başlatılmalıdır.

Çocuđun dokunmasına da izin verilerek yakın çevresindekiler için tanımlayıcı özellik belirlemesine izin verilmelidir.

Öncelikle dokunarak tanımaya çalıştıklarından başlanarak özellikle seslerden insanları tanıma çalışılmalıdır. Burada göz önünde bulundurulması gereken durum, bu dönemde yaşıtlarının kendilerine dokunulmasından rahatsız olabilecekleridir.

Görsel ipuçlarının eksikliği, bireylerin yerlerini belirleme (örn., oyun odasındaki arkadaşlar) ve bu kişilerle iletişim başlatma ve sürdürmede güçlüğe neden olmaktadır.

Sesler çocuğun kişileri anlamasında da da önemlidir. Bu çocuklarla kişilerin duygu durumlarını seslerinden anlama çalışılabilir.

Görme yetersizliği olan bireylerin yaşıtlarıyla bir arada bulunmasını, paylaşarak oyun oynamalarını desteklemek, sosyal olarak kabul edilen davranışlarını pekiştirmek ve kabul edilmeyen davranışları için ise dönüt vermek oldukça önemlidir.

Oyun Becerileri

İlk oyun becerileri çeşitli nesnelere keşfetmek ve onlarla neler yapılabileceğini anlamakla ilgilidir. Görme yetersizliği olan çocukların nesnelere işlevleri ve kullanım biçimleri ile ilgili gözlemleri oldukça sınırlıdır.

Görme yetersizliği olan çocuklara nesnelere ve onların işlevleri ile ilgili doğrudan yaşantıların sağlanması önemlidir. Bu nedenle günlük yaşantısında yer alabilecek her türlü nesnenin maketinin oyuncak olarak elinin altında olması, bu nesnelere adının öğrenilmesi açısından yararlı olacaktır.

Oyuncağı seçiminde renk ve ayrıntıdan daha çok oyuncak malzemesi-dokusu ve sesi önemlidir. Hatta koku da kullanılabilir.

Bu çocukların genellikle tek başlarına oyun oynama eğilimlerinden hareketle, onlara erken çocukluk döneminde ebeveynle olan etkileşimleriyle sıra almanın öğretilmesi gerekir.

Paylaşım da nesne sürekliliği kazandırıldıktan sonra çalışması gereken becerilerden biridir. Kazanabilecekleri etkinlikler seçmek ve desenlemek gerekmektedir.